

Ana Batričević

Istraživač pripravnik

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja

Beograd

UDK 343.244(480+45)

Pregledni naučni rad

VASPITNE MERE POJAČANOG NADZORA MALOLETNIKA U KRIVIČNOM PRAVU FINSKE I ITALIJE

Posebna vaspitna mera koja se sastoji iz pojačanog nadzora koji sprovode bilo roditelj, usvojlac ili staralac, bilo predstavnik centra za socijalni rad jedna je od najčešće izricanih mera prema maloletnim prestupnicima u većini zemalja. Pravni sistem Srbije podržavao je poseban status i tretman maloletnih prestupnika još od 1860. godine. Ipak, Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica koji je stupio na snagu 1. januara 2006. godine bio je prvi akt koji je objedinio materijalne procesne i izvršne odredbe o maloletnim prestupnicima, potpuno ih odvojivši od odredaba koje se odnose na punoletne učinioce. Bez obzira na brojne prednosti navedenog zakona, čini se da primena pojedinih odredaba, a naročito onih koje se odnose na pojačan nadzor, nije dovoljno efikasna. Kako se prestupništvo maloletnika pojavljuje kao globalni problem, analiziranje i usvajanje iskustava drugih zemalja koje se suočavaju sa sličnim poteškoćama moglo bi doprineti razvoju novih rešenja i unaprediti postojeću praksu. Dva prilično različita pravna sistema-Italije i Finske i njihovi načini prevencije maloletničkog prestupništva predstavljaju samo ilustracije čije pozitivne aspekte treba razmotriti i, ukoliko je moguće, prisvojiti. U skladu sa tim, ovaj rad nastoji da istakne izuzetno važnu i aktivnu ulogu centra za socijalni rad u Finskoj i osobeni vid skretanja krivičnog postupka prema maloletniku u Italiji, kao veoma specifična i potencijalno korisna rešenja.

Ključne reči: maloletni prestupnici, vaspitne mere, pojačan nadzor, centar za socijalni rad, supervizor

Uvod

Svest o potrebi da se maloletnim prestupnicima zagaranjuje poseban krivičnopravni status koji odgovara njihovom uzrastu i psihofizičkim osobenostima nije novina u srpskom zakonodavstvu. Ovu ideju poznavao je još Kriminalni ili Kaznitelni zakonik za Knjažestvo Srbiju iz 1860. godine¹, izrađen po ugledu na pruski Kazneni zakonik (*Strafgesetzbuch*) iz 1851. godine². Međutim, Zakonom o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnika³, koji je na snagu stupio 1. januara 2006. godine, prvi put su objedinjene materijalne, procesne i izvršne odredbe o maloletnim prestupnicima i potpuno odvojene od odredaba koje se odnose na punoletne učinioce. Uprkos brojnim naprednim rešenjima koja navedeni zakon usvaja čini se da je primena njegovih odredaba koje su posvećene upravo regulisanju vaspitnih mera pojačanog nadzora nedovoljno efikasna.

Osnovna prepreka za doslednu primenu mera pojačanog nadzora i ostvarivanje njihove svrhe jeste nedostatak odgovarajućih podzakonskih akata koji bi detaljno normirali kompletan postupak njihovog sprovođenja. Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza na snazi je od 2006. godine⁴, ali u kontekstu pojačanog nadzora, on ima značaj samo kada se uz nadzor izriču posebne obaveze kao suplementarne mere. Zakonom je predviđeno donošenje podzakonskih akata kojima bi bilo posebno regulisano izvršenje vaspitnih naloga, posebnih obaveza kao i vođenje kontrolnika izvršenja vaspitnih mera koji vodi prvostepeni sud, ali ne i posebnog podzakonskog akta koji bi bio posvećen isključivo izvršenju vaspitnih mera pojačanog nadzora⁵. Iako su organu starateljstva na osnovu Zakona o maloletnim učiniocima

1 Videti: čl. 55., čl. 56., čl. 57. i čl. 58. Kaznenog (Kriminalnog) zakonika za Knjažestvo Srbiju od 1860. godine, „Zbirka zakona Kraljevine Srbije II- Kazneni zakonik i krivični sudski postupak“, Knjižar izdavač Geca Kon, Beograd, 1911. godine, str. 37-39.

2 Jovašević, D.: Krivično pravo-opšti deo, Nomos, Beograd, 2006. godine, str. 381.

3 Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 85/2005

4 Videti: Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza “Sl. glasnik RS”, br. 94/2006

5 Videti čl. 99. i čl. 167. st. 1. st. 2 i st. 3 Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 85/2005

krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica poverena veoma značajna ovlašćenja u sferi pojačanog nadzora⁶, procene stručnjaka ukazuju na to da sadašnja organizacija i kapaciteti centara za socijalni rad ne idu u korak sa intenzitetom i fenomenologijom devijantnog i delinkventnog ponašanja maloletnika⁷. Takvo stanje u suprotnosti je i sa Standardnim minimalnim pravilima Ujedinjenih nacija za mere alternativne institucionalnom tretmanu (Tokijska pravila) iz 1990. godine u kojima se izričito navodi da broj predmeta sa kojima se radi treba da bude na nivou koji obezbeđuje efikasno sprovođenje programa tretmana prestupnika.⁸

Mere prema maloletnim učiniocim krivičnih dela koje u sebi sadrže element pojačanog nadzora pojavljuju se u raznovrsnim oblicima i pod različitim nazivima u većini savremenih krivičnopravnih sistema. Osvrt na zakonske odredbe, ali i na praksu drugih zemalja omogućava bolje sagledavanje sadržine, domašaja i praktične primene različitih vidova pojačanog nadzora kao i njihove efikasnosti u prevenciji maloletničke delinkvencije. Uporednopravno posmatrano, mogu se uočiti dva osnovna pristupa maloletnim prestupnicima: model blagostanja i model pravde (*justice model*) koji se još naziva i sudskim modelom.

Model blagostanja (*welfare model*) naziva se još i zaštitničkim modelom upravo zbog naglašene fokusiranosti na ličnost prestupnika i njegovu reedukaciju i rehabilitaciju. On polazi od pretpostavke da se sankcije prema maloletniku primenjuju „za njegovo dobro“ i upravo zbog toga podrazumeva široki spektar mera koje omogućavaju njegovo obrazovanje i popravljjanje. Zbog toga se prilikom odmeravanja sankcije ne uzimaju u obzir ni vrsta i težina dela ni zlo naneto žrtvi već pre svega lična svojstva učinioca. Dužina sankcije se ne određuje prilikom izricanja nego se ona obustavlja kada sud stekne uverenje da je njena svrha ostvarena. Prednost se često daje institucionalnom tretmanu u različitim ustanovama za maloletnike kako bi se učinilac odvojio od sredine koja

6 Videti, na primer : čl. 15. st. 4., čl. 16. st. 2., čl. 17., čl. 103. st.1., i čl.104. st.1. i st. 2., čl. 106. st.2, čl. 109. i čl. 110. st. 1. Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 85/2005

7 Nikolić, Z.: Prevencija kriminaliteta-metodika rada savetovališta za roditelje i decu, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2006. godine, str. 136

8 Čl. 13. st. 5. Standardnih minimalnih pravila UN za mere alternativne institucionalnom tretmanu (Tokijska pravila), Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 45/110 od 14. decembra 1990. godine

loše utiče na njega. Ovakav model bio je veoma popularan sve do sedamdesetih godina dvadesetog veka u nizu država Evrope i Amerike. Žestoko je kritikovan kao paternalistički nastrojen, arbitraran i neefikasan tako da se do danas održao samo u pojedinim zakonodavstvima kao što su grčko i belgijsko.

Model pravde (*justice model*), poznat još i kao sudski model koncentriše se pre svega na delo a manje na ličnost učinioca. U skladu sa tim, kao osnovni cilj sankcije ne postavlja rehabilitaciju već reintegrisanje maloletnika u društvo. Sankcije su po pravilu proporcionalne izvršenom delu a njihovo trajanje određuje se prilikom izricanja. S obzirom na to da je reč o maloletnicima, kazna zatvora izriče se kao *ultima ratio* a primat imaju mere vaninstitucionalnog karaktera kao što su rad u korist zajednice i kompenzacija žrtve u duhu restorativne pravde. Ovaj model podržavaju brojni međunarodni akti doneti po okriljem Ujedinjenih Nacija i Saveta Evrope, a u najčistijem obliku prisutan je u zakonodavstvu Holandije, Engleske i Velsa⁹.

Finski sistem izložen je kao predstavnik specifičnog „nordijskog *welfare* modela“ koji podrazumeva naglašenu ulogu centra za socijalni rad u procesu intenzivnog individualnog rada sa maloletnim prestupnikom kako na njegovoj rehabilitaciji tako i na resocijalizaciji i reintegraciji u zajednicu. Dakle, ne radi se o čistom modelu blagostanja, već o jednoj sintezi elemenata iz oba modela sa naglašenim zaštitničkim odnosom države prema maloletniku.

Sistem maloletničkog krivičnog prava Italije predstavljen je prvenstveno kako bi se podvuklo specifično rešenje prisutno u njemu od 1988. godine, koje se može okarakterisati kao svojevrsna sinteza elemenata uslovnog skretanja krivičnog postupka, pojačanog nadzora od strane centra za socijalni rad, uslovne osude i posebnih obaveza.

1. Mere pojačanog nadzora maloletnika u krivičnom pravu Finske

Kako je sve do 1809. godine bila provincija Švedske, u Finsku je koncept posebnog odnosa prema deci i mladima kao učiniocima krivičnih dela dospelo još kroz srednjovekovne švedske zakone.¹⁰ Osnovu krivičnog

9 Ignjatović, Đ.: Kriminologija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za publikacije, Beograd, 2008. godine, str. 253. i 254.

10 Harikari, T., Child Welfare as a Reaction Against Juvenile Crime-the Criminal Act

prava Finske predstavlja Krivični zakonik koji datira iz 1889. godine od kada je, naravno, pretrpeo brojne izmene i dopune kako bi se prilagodio savremenim tendencijama društvenog razvoja.¹¹ Odredbe relevantne za tretman maloletnih prestupnika sadržane su i u drugim propisima kao što su Zakon o mladim prestupnicima (*Young Offenders Act*) iz 1940. godine¹², Zakon o socijalnoj zaštiti deteta (*Child Welfare Act*) usvojen 1983. godine¹³ sa poslednjim izmenama i dopunama od 2007. godine¹⁴ i Eksperimentalni zakon o maloletničkoj kazni (*Experimental Juvenile Punishment Act*) iz 1996. godine¹⁵ i Zakon o maloletničkoj kazni (*Juvenile Punishment Act*) iz 2004. godine¹⁶.

Moglo bi se reći da krivično pravo Finske sadrži relativno skroman broj krivičnopравnih propisa koji bi se odnosili isključivo na maloletne prestupnike. Uprkos tome, njihove psiho-fizičke, emocionalne i socijalne osobenosti uvažene su kroz druge pravne akte i mehanizme uz poseban naglasak na pojačanom nadzoru od strane organa formalne socijalne kontrole. Krivičnopравna odgovornost stiže se sa navršenom 15 godinom života¹⁷. Do tada, prestupnik se smatra detetom i njegovo eventualno protivpravno delo aktivira samo mehanizam socijalne zaštite i staranja. Lica koja su navršila 15 ali nisu navršila 17 godina života imaju tretman koji je sličan položaju mlađih maloletnika u našem krivičnom pravu te njihovo delinkventno ispoljavanje povlači kumulativno angažovanje i suda i centra za socijalni rad. U suštini isto važi i za lica koja su navršila 17 ali nisu navršila 20 godina života, uz uvažavanje razlika u stepenu zrelosti između ove dve kategorije. Dakle, za maloletnike (uz određene izuzetke novijeg datuma) praktično važi isti sistem sankcija kao i za punoletna lica, s tim što za njihovo odmeravanje i izricanje važe

---

as a Part of Child Welfare Practices in: *Juvenile Crime in Finland: Trends, Causes and Control* (National Research Institute of Legal Policy no. 221), Helsinki, 2006.godine, str. 377.

11 The Criminal Code of Finland 39/1889 sa amandmanima do 940/2008

12 Young Offenders Act 262/1940

13 Child Welfare Act 683/1983

14 Child Welfare Act 417/2007 sa amandmanima do 1390/2007 na snazi je od 01. 01.2008. godine

15 Experimental Juvenile Punishment Act 1058/1996

16 Videti: Government regulation on juvenile punishment 1284/2004 i Juvenile Punishment Act 1196/2004

17 Glava III Odeljak 4. čl. 1. Krivičnog zakonika Finske uređen amandmanom 515/2003

bitno drugačija pravila. Pre svega, njihov uzrast (naročito ako se radi o maloletnicima između 15 i 17 godina) se prilikom odmeravanja kazne može uzeti kao značajna olakšavajuća okolnost¹⁸. Kazna zatvora se maloletnicima izriče veoma retko-samo u slučaju najtežih krivičnih dela i to kada okolnosti pod kojima je delo učinjeno ukazuju na neophodnost primene ove sankcije. Čak i kada do toga dođe, maloletnik kaznu zatvora izdržava u ustanovi koja se značajno razlikuje od „redovnog“ zatvora. Maloletnicima se relativno često izriču i novčana kazna i uslovna osuda, a od 1996. godine i posebna sankcija –tzv. maloletnička kazna (*juvenile punishment*)¹⁹. Specifičnost koja se da uočiti i kod uslovne osude i kod maloletničke kazne sastoji se u veoma intenzivnom i sadržajnom pojačanom nadzoru nad maloletnikom.

Pojačan nadzor čije je vršenje povereno posebnoj službi prati uslovnu osudu samo u slučaju maloletnih prestupnika. Smisao ovog nadzora jeste da prestupniku pruži podršku u životnoj situaciji u koju se doveo kao i da maksimalno podstiče njegovu integraciju u zajednicu. Uprkos tome što je zahvaljujući ovoj sankciji broj mladih u finskim zatvorima čak deset puta manji u odnosu na šezdesete godine dvadesetog veka, često su joj upućivane brojne kritike. Pre svega, zapaženo je da maloletni prestupnici uslovnu osudu sa pojačanim nadzorom i ne vide kao sankciju u pravom smislu te reči. Pored toga, isticano je i da sama mogućnost da sud nekoliko puta istom prestupniku izrekne uslovnu osudu (umesto da je zbog novoučinjenog krivičnog dela opozove) potkopava kredibilitet celog finskog kaznenog sistema zbog čega se javila potreba za osmišljavanjem nove sankcije za maloletnike.²⁰

Posebna mera pod nazivom „maloletnička kazna“ (*juvenile punishment*) uvedena je u finsko krivično pravo 1996. godine Eksperimentalnim Zakonom o maloletničkoj kazni (*Experimental Juvenile Punishment Act*)²¹ i bilo je predviđeno da se primenjuje tokom narednih 5 godina, odnosno do 2001. godine²². Ova sankcija ipak nije ostala samo

18 Glava III, Odeljak 8., čl. 1. st. 1 Krivičnog zakonika Finske uređen amandmanom 515/2003

19 Experimental Juvenile Punishment Act 1058/1996

20 Prema: Marttunen, M., The Basis of Finnish Juvenile Criminal Justice, International Review of Penal Law, vol. 75, 2004. godine, str. 315-333

21 Experimental Juvenile Punishment Act 1058/1996

22 Joutsen, M., Lahti R., Pölonen, P.: Criminal Justice Systems in Europe and North America-Finland, HEUNI (The European Institute for Crime Prevention and Control affiliated with the United Nations), Helsinki, 2001. godine, str. 33.

eksperimentalnog karaktera već je sada predviđa i Krivični zakonik Finske na osnovu amandmana 1195/2004 koji spominje mogućnost izricanja maloletničke kazne naglašavajući izričito da su njena dužina i sadržina regulisane Odeljkom 2. Zakona o maloletničkoj kazni²³ koji je usvojen 2004. i stupio na snagu 2005. godine²⁴. Razlog za propisivanje takve mere bila je potreba da se u sistem sankcija uvede još jedna lestvica između uslovne osude sa pojačanim nadzorom i kazne zatvora koja bi podsticala sposobnosti maloletnika za funkcionisanje u zajednici i jačala njegov osećaj odgovornosti. Maloletnička kazna može se izreći samo licima koja su u vreme izvršenja krivičnog dela navršila 15 ali nisu navršila 18 godina i to ako težina krivičnog dela, potreba maloletnika za rehabilitacijom i njegova sposobnost socijalne adaptacije ukazuju da je to opravdano.²⁵ Dakle, ona dolazi u obzir samo kada ozbiljnost prestupa zahteva strožu kaznu od novčane, ali i dalje nema dovoljno otežavajućih okolnosti za izricanje kazne zatvora. Inicijalna zamisao bila je da se ova sankcija izriče samo onim maloletnicima koji su nakon izricanja uslovne osude sa pojačanim nadzorom izvršili novo krivično delo. Međutim, izmenama Zakona o maloletničkoj kazni iz 1998. godine njena primena proširena je i na slučajeve primarnog prestupništva pod uslovom da sud stekne uverenje o postojanju opasnosti od povrata.²⁶

Maloletnička kazna sastoji se iz dve neraskidivo povezane komponente: posebnih obaveza maloletnika i nadzora nad njim. Posebne obaveze podrazumevaju redovan neplaćeni rad maloletnika ukupnog trajanja od 10 do 60 časova koji se sprovodi pod nadzorom, a sastoji se iz različitih zadataka koji treba da unaprede njegovo socijalno prilagođavanje i osećaj odgovornosti. Suština posebnih obaveza nije toliko u radnoj komponenti koliko u socijalizaciji i reintegraciji maloletnika, zbog čega je ponekad prilično teško razdvojiti ih od interaktivnog nadzora. Nadzor je obavezan, može trajati od 4 meseca do 1 godine²⁷, a ima za cilj pružanje podrške i usmeravanje. Za njegovo sprovođenje zadužena

23 Glava VI, Odeljak 10.a, Krivičnog zakonika Finske uređen amandmanom 1195/2004

24 Videti: Government regulation on juvenile punishment 1284/2004 i Juvenile Punishment Act 1196/2004

25 *Ibid*

26 Huttunen, K., Mälkönen, V., Pekkala Kerr S.: The Rehabilitative Effects of Criminal Sanctions:

Evidence from a Juvenile Punishment Experiment, 2009. godine str. 5

27 Čl. 2. st. 1. Juvenile Punishment Act 1196/2004

je posebna služba za nadzor koja u saradnji sa nadležnim cenrom za socijalni rad sastavlja preliminarni plan izvršenja ove mere. Taj plan se dostavlja sudu i omogućava mu da stekne potpunu sliku o maloletniku. U tom smislu, osnovna uloga supervizora jeste da omogući adekvatno i efikasno sprovođenje navedenog plana izvršenja.²⁸ Nadzor se ostvaruje kroz redovne sastanke supervizora sa maloletnikom, s tim što se jedan njegov deo može realizovati i kroz različite grupne aktivnosti. Kroz razgovor sa supervizorom maloletnik treba da otkrije šta ga je podstaklo da izvrši prestup, zašto je to pogrešno, kakve je posledice prestup izazvao za žrtvu ali i za njega i kako da u budućim sličnim situacijama postupi na drugačiji način. Prema uputstvima službe za nadzor, tokom prva tri meseca maloletnik i supervizor bi trebalo da se sastaju najmanje dva puta nedeljno, a po isteku tog roka sastanci ostaju redovni ali se njihova frekventnost u zavisnosti od okolnosti može smanjiti.

Ukoliko se maloletnik na pridržava inicijalnog programa tako što ne izvršava ili neredovno izvršava posebne obaveze, služba za nadzor mu može uputiti ukor u pisanoj formi, a u slučaju težeg kršenja može o tome poslati izveštaj tužiocu. Ako tužilac smatra da je kršenje ozbiljno, obavestiće o tome sud koji može produžiti nadzor ili ga zameniti drugom sankcijom (novčanom kaznom ili uslovnom osudom).²⁹

Finski sistem reakcije na maloletnički kriminalitet predstavlja takozvanu nordijsku varijantu „*welfare*“ modela, svojstvenu socijalno-političkom modelu države blagostanja koji se sumarno izražava kroz stav da je „najbolja kriminalna politika zapravo dobra socijalna politika“. Akcenat je stavljen na specijalnu prevenciju koja se ostvaruje kroz intenzivan nadzor i vaninstitucionalni individualni rad sa maloletnikom. Posebno važna uloga poverena je centru za socijalni rad koji deluje kao prva karika u lancu formalne socijalne kontrole. Naročito je naglašen komplementaran odnos između sistema maloletničkog krivičnog prava i sistema socijalnog staranja o deci koji posebno dolazi do izražaja kod maloletničke kazne. Naime, izricanje maloletničke kazne dolazi u obzir tek kada centar za socijalni rad nije u mogućnosti da isprati potrebe maloletnog prestupnika. Sa druge strane, maloletnička kazna može biti najpre privremeno a zatim i trajno obustavljena ukoliko se prestupnik

28 Više o dužnostima supervizora: čl. 11. Juvenile Punishment Act 1196/2004

29 Prema: Marttunen, M., The Basis of Finnish Juvenile Criminal Justice, International Review of Penal Law, vol. 75, 2004. godine, str. 315-333

smesti u ustanovu za brigu o deci.³⁰ Svoju efikasnost ovaj sistem duguje bliskoj saradnji i koordiniranom delovanju svih nadležnih aktera: suda, tužilaštva, centra za socijalni rad, službi za nadzor i lokalne zajednice. Njegova prednost leži u neopterećenosti prevelikim brojem zakonskih i podzakonskih akata i kvalitetnoj i doslednoj praksi.

2. Pojačan nadzor maloletnika u krivičnom pravu Italije

Italijansko zakonodavstvo, poput svih drugih savremenih evropskih pravnih sistema uvažava potrebu za posebnim odnosom prema maloletnim prestupnicima. Pojačani nadzor je takođe široko prihvaćen kao sredstvo prevencije, ali pre svega *ante delictum*, dakle u slučaju kada još uvek nije ispoljeno kriminalno već samo u određenoj meri devijantno ponašanje, zatim tokom krivičnog postupka protiv maloletnika kao mogućnost za skretanje postupka i , na kraju, nakon izricanja uslovne osude.

Kad je u pitanju reakcija *ante delictum*, počevši od 1934. godine sud za maloletnike može odrediti različite mere maloletniku koji još uvek nije izvršio krivično delo, ali ispoljava različite oblike devijantnog ponašanja kao što su bežanje od kuće, boravak u kriminogenom okruženju ili prostitucija. Navedene mere mogu se sastojati u pojačanom nadzoru od strane centra za socijalni rad ili u upućivanju u posebni medicinsko-psihopedagoški institut za maloletnike.³¹

Italijansko maloletničko krivično pravo tradicionalno se baziralo na primeni dva instituta: sudskog oprostaja (*il perdono giudiziale*) i uslovnog otpusta (*la liberazione condizionale*). Sudski oprostaj mogao se izreći samo maloletniku koji je učinio krivično delo zaprećeno kaznom zatvora do 2 godine. Smisao uslovnog otpusta je isti kao i kod punoletnih učinilaca, s tim što za maloletnike važi posebno pravilo kaoje se sastoji u mogućnosti da se uslovno puste na slobodu bez obzira na visinu izrečene kazne i neovisno od toga koliki deo kazne je izdržan.³²

Značajnije promene u maloletničkom krivičnom pravu Italije nastupile su 1988. godine kada je usvojen Dekret Predsednika

---

30 Prema: Marttunen, M., Keisala, H.: The New Juvenile Punishment, National Research Institute of Legal Policy Publications no. 230/231, Helsinki 2007. godine, str. 84.

31 Ricciotti, R.: La giustizia penale minorile, Cedam, Padova, 2007. godine, str. 12

32 Ricciotti, R.: La giustizia penale minorile, Cedam, Padova, 2007. godine, str. 8

Republike br. 448/88³³ čije su odredbe posvećene regulisanju krivičnog postupka protiv maloletnika. Članom 28. ovog akta uveden je jedan specifičan institut pod nazivom „prekid krivičnog postupka i stavljanje maloletnika na probu“ (*la sospensione del processo e messo alla prova*), koji predstavlja sintezu elemenata raznih instituta kao što su skretanje krivičnog postupka, uslovna osuda, pojačani nadzor i posebne obaveze³⁴. Na prvi pogled on podseća na uslovnu osudu kakva postoji u većini evropskih zakonodavstava. Međutim, od iste se razlikuje pre svega po tome što ne podrazumeva donošenje osuđujuće presude, već, naprotiv, prekid krivičnog postupka.³⁵ U tom smislu, po strukturi je bliži anglo-američkom sistemu uslovne osude.

Sudija za maloletnike nakon što je saslušao obe strane može doneti naredbu kojom se određuje prekid krivičnog postupka i nalaže proveravanje maloletnika u određenom vremenskom periodu. Period proveravanja može trajati najduže godinu dana, osim u slučaju krivičnog dela za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju preko 12 godina kada proveravanje traje najduže 3 godine.³⁶ Tokom provere maloletnik ostaje u svom dotadašnjem okruženju s tim što nadležna služba centra za socijalni rad sve vreme nad njim vrši pojačan nadzor pružajući mu u isto vreme potrebnu pomoć i podršku. Posebnom naredbom maloletniku se mogu naložiti i određene posebne obaveze čiji je cilj otklanjanje štetnih posledica pričinjenih krivičnim delom uz podsticanje pomirenja maloletnika sa žrtvom, odnosno oštećenim.³⁷

Smisao prekida postupka i pojačanog nadzora jeste da tokom perioda provere sudija na osnovu izveštaja koje dobija od strane nadležnih službi centara za socijalni rad stekne uvid u ličnost maloletnika i njegovo vladanje. Na osnovu tih podataka i na osnovu saslušanja obe strane nakon isteka perioda provere, sudija treba da donese odluku o daljem toku postupka prema maloletniku. Ako sudija na osnovu ponašanja maloletnika i napretka u pogledu razvoja njegove ličnosti stekne uverenje da je provera imala pozitivan ishod, doneće presudu kojom će eventualno

---

33 Decreto del presidente della republica 448/88

34 Čl. 28., Decreto del presidente della republica 448/88

35 Totara, M.S., Condro, V., Fanelli, G., Nolfo, M., Pergolini, M.: *La sospensione del processo e messa alla prova* (art. 28. D.P.R. 448/88)-analisi statistica anno 2007, Roma 2008, str. 2.

36 Čl 28. st. 1. Decreto del presidente della republica 448/88

37 Čl 28. st. 2. Decreto del presidente della republica 448/88

krivično delo biti „poništeno“ zahvaljujući pozitivnom ishodu provere (*dichiarazione di estinzione del reato per esito positivo della prova*). U suprotnom, on će odlučiti da se krivični postupak protiv maloletnika nastavi.³⁸

Sprovođenje proveravanja kroz pojačan nadzor povereno je centru za socijalni rad i regulisano posebnim aktom³⁹. Centar za socijalni rad sastoji se iz dve odvojene službe od kojih se prva stara da maloletnik ima sve što mu je potrebno za pravilan razvoj ličnosti kako u materijalnom tako i u edukativnom pogledu. Druga služba funkcioniše u sastavu posebnog odseka Ministarstva pravde zaduženog za maloletnike i nadležna je za saradnju sa organima maloletničkog krivičnog pravosuđa. Pored ove dve službe još od 1977. godine⁴⁰ posebnu ulogu u sprovođenju nadzora, pružanju podrške i usmeravanju imaju i pomoćne službe organa lokalne zajednice (*enti locali*). Služba nadležnog centra za socijalni rad zadužena za saradnju sa organima pravosuđa uz pomoć lokalne socijalne službe sastavlja poseban program sprovođenja postupka provere.⁴¹ Program treba da bude koncipiran tako da predvidi način na koji će se u njegovu realizaciju uključiti maloletnik, članovi njegove uže porodice kao i uopšte okruženje u kome on živi. Posebne obaveze koje se maloletniku određuju kao i modalitet uklanjanja štetnih posledica pričinjenih krivičnim delom i eventualno pomirenje sa oštećenim takođe se detaljnije uređuju navedenim programom. Obaveštavanje sudije za maloletnike o sprovođenju mera koje su programom predviđene, postignutom napretku i uopšte razvoju slučaja spada u obavezu nadležne službe centra za socijalni rad. Pored toga, predstavnici navedenih službi mogu predložiti sudiji promenu programa ili skraćivanje perioda provere, a u slučaju teže povrede obaveza od strane maloletnika i opoziv provere i nastavak krivičnog postupka.⁴²

Odluka o primeni navedene mere nije uslovljena od težine krivičnog dela već se bazira isključivo na ličnim svojstvima maloletnika koja su takva da uz aktiviranje njegovih potencijala i podršku sredine mogu indukovati njegovo popravljanje. Upravo o svim tim okolnostima centar za socijalni rad sastavlja procenu i prema njima „kroji“ odgovarajući

---

38 Čl. 29. Decreto del presidente della republica 448/88

39 Decreto legislativo 272/89

40 Decreto del presidente della republica 616/77

41 Čl. 2. Decreto Legislativo 272/89

42 Čl. 2. Decreto Legislativo 272/89

program koji maloletnik mora da prihvati.⁴³

Uprkos svojim brojnim prednostima kao što su mogućnost skretanja krivičnog postupka, ostajanje maloletnika u dotadašnjem životnom okruženju bez izlaganja negativnim uticajima institucionalnog kažnjavanja, i upliv koncepta restorativne i reparativne pravde⁴⁴, ovaj posve specifični institut pretrpeo je i oštre kritike. Osnovna zamerka koja mu se upućuje jeste da predstavlja povredu ustavom i međunarodnim dokumentima zajemčenog prava na odbranu.⁴⁵ Naime, donošenje naredbe kojom se nalaže prekid postupka i određuje proveravanje maloletnika nije uslovljeno njegovim prethodnim pristankom. On jedino može reagovati *ad hoc* tako što će protiv te naredbe izjaviti žalbu.⁴⁶ Osim toga, nastavak postupka po isteku perioda od 1 ili čak 3 godine nužno povlači i određene praktične poteteškoće: mali su izgledi da će sastav veća biti isti te će stranke i svedoci morati da budu ponovo saslušani. Pored neprijatnosti koje ponovno saslušanje nameće obema stranama, problem predstavlja i rizik da one jednostavno neće moći da se sete svih relevantnih detalja spornog događaja.⁴⁷

Zaključak

Nema sumnje da pozitivni krivičnopravni propisi Finske i Italije zadovoljavaju sve opšteprihvaćene standarde proklamovane relevantnim međunarodnim dokumentima koji se odnose na status maloletnih prestupnika. Kao i većina evropskih zakonodavstava, uključujući i naše, oba predstavljena pravna sistema insistiraju na izbegavanju vođenja krivičnog postupka prema maloletniku, promovišu krajnje ograničenu primenu zavodskih mera, zastupaju ideju restorativne pravde i predviđaju različite oblike pojačanog nadzora kao jednu od osnovnih mera reagovanja društva

---

43 Totara, M.S., Condro, V., Fanelli, G., Nolfo, M., Pergolini, M.: La sospensione del processo e messa alla prova (art. 28. D.P.R. 448/88)-analisi statistica anno 2007, Roma 2008. godine, str. 2.

44 Više o tome: Gregori, D.: La devianza minorile tra sanzione e recupero-quali strumenti d'intervento (Relazioni dell'incontro di studio-La devianza minorila tra sanzione e recupero :orientamenti culturali e strumenti d'intervento), Trieste, 2008. godine, str. 58. i 59.

45 Ricciotti, R.: La giustizia penale minorile, Cedam, Padova, 2007. godine, str. 11

46 Čl 28. st. 3. Decreto del presidente della repubblica 448/88

47 Ricciotti, R.: La giustizia penale minorile, Cedam, Padova, 2007. godine, str. 11

na prestupništvo njegovih najmlađih članova. Međutim, pozitivnopravna ali i praktična rešenja zastupljena u opisanim sistemima ukazuju na dve tendencije koje u našoj zemlji nisu prisutne. Prva se odnosi na intenzivne kontakte supervizora sa maloletnim prestupnikom koji se sprovode u okviru pojačanog nadzora, za šta u našem pravu postoje zakonski ali ne i podzakonski i praktični okviri. Druga se odnosi na uslovnu osudu čije izricanje Zakon o maloletnim učiniocima i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica ne predviđa.

Pojačan nadzor maloletnika, bilo da se vrši uz uslovnu osudu, prisutnu u oba opisana sistema, bilo u sklopu tzv. maloletničke kazne (*juvenile punishment*), kao što je to slučaj u finskom pravu, poveren je posebnim supervizorima koji deluju u okviru službe za nadzor centra za socijalni rad. Dakle, centru za socijalni rad poverena je, kao i u našem pravu, veoma važna i aktivna uloga u sprovođenju nadzora nad maloletnikom. Učestalost i sadržajnost kontakata sa supervizorom, naročito izražene u finskom pravu, govore u prilog tome da je praktična primena ove mere u toj zemlji znatno efikasnija nego u našoj. Može se pretpostaviti da razlog za takav disparitet leži u krajnje ograničenim kapacitetima centara za socijalni rad u Srbiji koji ni po organizaciji ni po broju zaposlenih ne uspevaju da isprate obim i pojavne oblike maloletničkog prestupništva. U tom smislu treba naglasiti i značaj koordiniranog delovanja svih relevantnih aktera (suda za maloletnike, centra za socijalni rad, supervizora i lokalne zajednice) na kome oba sistema takođe insistiraju, naročito kada je u pitanju ispunjavanje posebnih obaveza nametnutih uz neki oblik pojačanog nadzora. Poseban značaj pridaje se lokalnim entitetima, odnosno lokalnoj zajednici koja kroz ohrabrenje i pruženje podrške treba da podstakne reintegraciju i resocijalizaciju maloletnika.

Italijansko i finsko krivično pravo, takođe, dozvoljavaju da se maloletniku izrekne uslovna osuda upotpunjena zaštitnim nadzorom od strane centra za socijalni rad. Italijansko rešenje (*la sospensione del processo e messo alla prova*) specifično je po tome što predviđa poseban institut koji najviše podseća na uslovnu osudu anglosaksonskog tipa i sadrži komponente uslovnog skretanja krivičnog postupka, pojačanog nadzora od strane centra za socijalni rad i posebnih obaveza. Imajući to u vidu moglo bi se postaviti pitanje zbog čega je naš zakonodavac isključio mogućnost primene uslovne osude prema maloletnim prestupnicima.

Naime, čini se da bi njena primena mogla biti sasvim opravdana, naročito u slučaju starijih maloletnika kojima bi, kada je to opravdano, mogla biti izrečena umesto kazne maloletničkog zatvora. Time bi se otvorila još jedna mogućnost za izbegavanje izricanja kazne maloletničkog zatvora, što u potpunosti odgovara temeljnim principima maloletničkog krivičnog prava koji nalažu svođenje svakog oblika institucionalnog kažnjavanja maloletnika na najmanju moguću meru.

Na prvi pogled i Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, prateći savremene tendencije, predviđa širok spektar mera za suzbijanje maloletničkog prestupništva u okviru kojih se nalaze i vaspitne mere pojačanog nadzora. Sa druge strane, predviđena rešenja, iako moderna i kvalitetna, prete da ne ostvare svoju svrhu zbog nepotpune primene njegovih odredaba u praksi. To bi značilo da pristup maloletničkoj delinkvenciji u našoj zemlji suštinski nije pretrpeo bilo kakve značajnije promene. Da bi se izbeglo da navedene odredbe ostanu samo prividno nove, potrebno je stvoriti podoban ambijent za njihovu doslednu primenu. To podrazumeva donošenje odgovarajućih podzakonskih akata kojima bi sprovođenje zakonskih odredbi bilo detaljno razrađeno, intenzivnije angažovanje nadležnog centra za socijalni rad praćeno povećanjem njegovih kapaciteta i ingerencija u navedenoj oblasti i otvaranje savetovaništva za roditelje koja bi oni bili obavezni da posećuju. Ne treba pritom zaboraviti da idealno rešenje ne leži samo u usvajanju novih propisa, te da primere uspešne prakse, koji se mogu uočiti kroz proučavanje drugih pavnih sistema, treba prihvatiti ne zbog njihovog mesta u hijerarhiji pravnih normi već zbog dobrih rezultata koji se njihovom primenom mogu ostvariti.

Literatura

- Gregori, D.: La devianza minorile tra sanzione e recupero-quali strumenti d'intervento (Relazioni dell'incontro di studio-La devianza minorile tra sanzione e recupero :orientamenti culturali e strumenti d'intervento), Trieste, 2008. godine
- Ignjatović, Đ.: Kriminologija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za publikacije, Beograd, 2008. godine
- Jovašević, D.: Krivično pravo - opšti deo, Nomos, Beograd, 2006. godine
- Jovašević, D.: Položaj maloletnika u novom krivičnom pravu Republike Srbije, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br. 3/2008, Split, 2008. godine
- Joutsen, M., Lahti R., Pölonen, P.: Criminal Justice Systems in Europe and North America-Finland, HEUNI (The European Institute for Crime Prevention and Control affiliated with the United Nations), Helsinki, 2001. godine, str. 33.
- Marttunen, M., The Basis of Finnish Juvenile Criminal Justice, International Review of Penal Law, vol. 75, 2004. godine
- Marttunen, M., Keisala, H.: The New Juvenile Punishment, National Research Institute of Legal Policy Publications no. 230/231, Helsinki 2007. godine
- Nikolić, Z.: Prevencija kriminaliteta-metodika rada savetovaništva za roditelje i decu, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2006. godine
- Nikolić, Z.: Stvarne ili prividne promene sankcija prema maloletnicima: opšti osvrt na svrhu, izbor, vrste i načine izvršenja, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja: "Kazneno zakonodavstvo: progresija ili regresija rešenja", Beograd, 2005.godine
- Ricciotti, R.: La giustizia penale minorile, Cedam, Padova, 2007. godine
- Totara, M.S., Condro, V., Fanelli, G., Nolfo, M., Pergolini, M.: La sospensione del processo e messa alla prova (art. 28. D.P.R. 448/88)-analisi statistica anno 2007, Roma, 2008. godine
- Harikarri, T., Child Welfare as a Reaction Against Juvenile Crime-the Criminal Act as a Part of Child Welfare Practices in: Juvenile Crime in Finland: Trends, Causes and Control (National Research Institute of Legal Policy no. 221), Helsinki, 2006. godine

- Huttunen, K., Mälkönen, V., Pekkala Kerr S.: *The Rehabilitative Effects of Criminal Sanctions: Evidence from a Juvenile Punishment Experiment*, 2009. godine

Izvori

- Government regulation of juvenile punishment 1284/2004
- Decreto del presidente della republica 448/88
- Decreto legislativo 272/89
- Decreto del presidente della republica 616/77
- Experimental Juvenile Punishment Act 1058/1996
- Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 85/2005
- Juvenile Punishment Act 1196/2004
- Kaznitelni (Kriminalni) Zakonik za Knjažestvo Srbiju iz 1860. godine, „Zbirka zakona Kraljevine Srbije II- Kazneni zakonik i krivični sudski postupak“, Knjižar izdavač Geca Kon, Beograd, 1911. godine
- Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza “Sl. glasnik RS”, br. 94/2006
- Standardna minimalna pravila Ujedinjenih Nacija za mere alternativne institucionalnom tretmanu (Tokijska pravila) Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 45/110 od 14. decembra 1990. godine
- The Criminal Code of Finland 39/1889 sa amandmanima do 940/2008
- Child Welfare Act 683/1983
- Child Welfare Act 417/2007 sa amandmanima do 1390/2007
- Young Offenders Act 262/1940

Ana Batričević,
Institute of Criminological and Sociological Researches,
Belgrade,

THE ENHANCED SUREVEILLANCE MEASURES TAILORED FOR JUVENILES IN THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEMS OF FINLAND AND ITALY

A particular educational measure consisting of intensive supervision conducted either by the parent, the adopter, the custodian or a social welfare center's representative seems to be one of the most commonly imposed measures for juvenile offenders in the majority of countries. Serbian legal system has been promoting special status and treatment of juvenile offenders since 1860. Nevertheless, Act on juvenile perpetrators of criminal acts and the criminal legal protection of juveniles, which came into force on January 1st 2006. has been the first act to include substantive, procedural and penitentiary prescriptions on minors as actors of criminal offences completely separated from those referring to adults. In spite of all the advantages of the abovementioned law, the implementation of some of its provisions, particularly those referring to the intense supervision, does not seem to be sufficiently effective. Since juvenile transgression appears to be a global problem, analyzing and adopting the experiences of other countries that are facing similar difficulties might contribute to the development of innovative solutions and improve current practice. Two rather divergent legal systems - of Italy and Finland and their means of prevention of juvenile delinquency represent no more than illustrations whose positive aspects should be considered and, if possible, adopted. Accordingly, this paper attempts to highlight exceptionally significant and active role of the Social Welfare Centre in Finland and a unique diversion of criminal procedure against a minor in Italy as utterly specific and potentially beneficial solutions.

Key words: *juvenile offenders, educational measures, intense supervision, social welfare center, supervisor*